

Considerații privind utilizarea teoriei capitalului social în studiul relațiilor internaționale

Marin GHERMAN*

Introducere

Una dintre principalele teorii sociologice și politologice de la sfârșitul secolului al XX-lea – începutul secolului al XXI-lea, care și-a propus să ofere o explicație interdisciplinară comprehensivă a legăturilor specifice între succesul/insuccesul reformelor politice, dezvoltarea economică, tradițiile istorice și valorile sociale, a fost cea a capitalului social. Devenind un important instrument de cercetare a calității legăturilor sociale, a încrederii, a rețelelor de interacțiune între indivizi și grupuri, a normelor și valorilor din interiorul unei societăți, teoria capitalului social s-a dezvoltat în momentul prăbușirii Uniunii Sovietice, încheierii Războiului Rece și lansării unor reforme social-politice și economice în fostele state socialiste. Atenția cercetătorilor era concentrată în acea perioadă pe evoluțiile micro și macrosociale, fiind ignorat contextul geopolitic.

Unul dintre fondatorii școlii teoretice a capitalului social, sociologul francez Pierre Bourdieu, scria că fiecare societate dispune de un set de resurse reale sau potențiale, care sunt legate de participarea la o rețea instituționalizată a „relațiilor de cunoaștere și identificare”¹. Aceste resurse reprezintă capitalul social al unei societăți, care diferă de capitalul economic, de cel uman sau cel simbolic. Pentru Bourdieu conta foarte mult apartenența individului la un anumit grup, reputația și prestigiul oferit de calitatea legăturilor sociale (academice, politice, culturale, sportive etc.). Sociologul a cercetat capitalul social prin prisma tradițiilor și normelor sociale, în care rolul individului era considerat mai important decât cel al grupurilor.

Teoria capitalului social a devenit un important instrument de analiză a reformelor politice datorită politologului american Robert Putnam, profesor la Universitatea Harvard. Acesta a arătat, pe baza exemplului Italiei și al SUA, că reformele regionale, eficiența deciziilor politice și succesul modernizării institu-

---

* Facultatea de Istorie și Geografie a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava și Institutul de Studii Politice și Capital Social din Cernăuți; marin.gherman@usm.ro.

¹ Pierre Bourdieu, *The Forms of Capital*, în *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Westport, Greenwood, 1986, p. 242.

ționale depind nu doar de legi și constituții, ci mai ales de capitalul social care se compune din norme de reciprocitate, încredere și rețele sociale. În cartea *Bowling Alone* [Bowling în singurătate]², Putnam analizează capitalul social cu ajutorul indicatorilor individuali, și anume intensitatea relațiilor dintre oameni, participarea la activitățile organizațiilor societății civile, participarea la vot, sentimentul siguranței sociale, încrederea în vecini și în instituții. Pentru Putnam, capitalul social este o premisă necesară pentru lansarea modernizării social-politice.

În lucrarea *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy* [Crearea democrației. Tradiții civice în Italia modernă]³, politologul american a demonstrat pentru prima dată în științe social-politice modul în care capitalul social influențează succesul reformelor regionale. El a studiat procesul de descentralizare în Italia în perioada anilor 1978-1986, când guvernul de la Roma a decis să transfere împuternicirile financiare și administrative de la centru către provincii. Politologul a arătat că în nordul Italiei, unde există tradiții de construcție democratică și solidaritate, reforma a fost eficientă, iar în sud – cu o cultură politică pasivă, cu un trecut monarhic și o neîncredere generală în instituțiile politice – descentralizarea și alte reforme de modernizare politică au denaturat și mai mult structura economică. Nordul Italiei avea tradiții de autogovernare din perioada republicilor din trecut, în timp ce sudul nu le avea.

Robert Putnam a arătat că în sudul Italiei reforma regională a devenit o adevărată „feudalizare”, deoarece instituțiile nu se bazează pe tradiții și norme sociale. Nordul prosper al țării a devenit și mai dezvoltat, iar sudul – mult mai sărac. Concluzia politologului american este următoarea: succesul instituțional al reformelor și al progresului economic depinde de capitalul social acumulat într-o anumită regiune. Acest nou tip de capital reprezintă o serie de norme, valori și încredere între oameni – un liant care unește societatea și formează acțiunea colectivă. Fără capital social, oamenii nu gândesc colectiv, iar acțiunea politică este fragmentară și dominată de interese private. Datorită lucrărilor lui Putnam, cercetătorii au început să fie mult mai atenți la importanța normelor sociale și a tradițiilor politice din diverse regiuni. O serie de clișee politice din societățile occidentale nu mai erau analizate prin prisma funcționării instituțiilor sau accesului inegal al diverselor grupuri sociale la resurse, ci văzute deja ca o consecință a acțiunii factorilor istorici (de exemplu, influența imperiilor din trecut, tradițiile democratice, monarhice, autoritare din diverse regiuni etc.).

Robert Putnam, la fel ca un alt politolog american, Francis Fukuyama, analizează capitalul social prin prisma încrederii, considerând că există o ruptură mare între societățile estice și vestice. Fukuyama se întreabă dacă capitalismul epuizează tot mai mult capitalul social sau doar îl transformă⁴. El consideră că

² Robert D. Putnam, *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, Touchstone Books by Simon & Schuster, 2001.

³ Idem, *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1994.

⁴ Francis Fukuyama, *Marea ruptură: natura umană și refacerea ordinii sociale*, trad. de Liana V. Alecu, București, Editura Humanitas, 2011, p. 285.

forma socială a capitalului se compune din încredere, relații și norme, care fac posibile acțiunile colective în cadrul grupurilor sociale. Potrivit politologului, în ciuda riscurilor de erodare a capitalului social în urma acțiunii factorilor economici și politici care par a fi tot mai nefavorabili, acesta va lua în viitor forma unor rețele profesionale, bazate pe încredere și respect reciproc.

Abordările tradiționale ale capitalului social se bazează pe o analiză interdisciplinară a reformelor sau a transformărilor social-economice. O serie de eșecuri ale reformelor din trecut au fost explicate de teoreticienii capitalului social prin lipsa unui fundament de solidaritate care să consolideze instituțiile politice nou create. Succesele reformelor, dimpotrivă, erau explicate prin existența unor tradiții de solidaritate, care au consolidat și au sprijinit eforturile liderilor politici. În acest context, după încheierea Războiului Rece, în unele state din estul Europei se observa un nivel tradițional de neîncredere în autoritățile regionale/locale, iar succesul inițiativelor de reformă a depins foarte mult de rețelele, normele și valorile sociale. În ciuda transformărilor interne din cadrul diverselor societăți, de care a depins soarta unor state pe arena internațională (de exemplu, aderarea la UE și NATO), efectele geopolitice ale capitalului social sau cele de influențare a relațiilor internaționale nu au fost niciodată analizate. Ne întrebăm în acest studiu dacă teoria capitalului social poate fi utilizată în studiul relațiilor internaționale, în special pentru a explica evoluțiile diplomatice, presiunile exercitate de către societăți asupra decidenților politici și/sau existența unor valori și relații de reciprocitate de tip transnațional.

În căutarea unui nou cadru conceptual

În 2006, politologul american Francis Fukuyama susținea, în timpul unei prelegeri la Kiev, că în toate țările postcomuniste există o problemă specială legată de capitalul social și de încredere, cauzată de „moștenirea ideologică”. „Marxism-leninismul a fost un sistem politic adaptat în mod deliberat pentru a eroda capitalul social”, consideră Fukuyama⁵. De fapt, statul a întrerupt legăturile existente care țineau împreună sindicatele, întreprinderile, bisericile și diverse organizații private, înlocuind aceste legături orizontale foarte importante dintre oamenii obișnuiți cu cele verticale – între cetățeni și partid. De aici a apărut neîncrederea între vecini, dar și neîncrederea între țările vecine! A apărut ca efect colateral dezorientarea socială internă, dar și dezorientarea generalizată în planul politicii externe, care este vizibilă și în momentul de față într-o serie de țări est-europene.

Pentru a analiza metodele de erodare a capitalului social în perioada comunistă, ne putem aminti de propaganda sovietică, care glorifica modelul unui pionier cu numele de Pavlik Morozov, care și-a denunțat tatăl, un primar

---

⁵ *Shcho take sotsialnyi kapital? Kyivska lektsiia Frensisia Fukuiamy* [Ce este capitalul social? Conferință la Kiev susținută de Francis Fukuyama], în „Deny”, 17 octombrie 2006, nr. 177, p. 3.

sovietic, la miliție. Autoritățile bănuiau că tatăl lui Pavlik Morozov se ocupa de falsificarea documentelor pentru a ajuta dușmanii statului sovietic. Mitul era folosit de propaganda URSS destinată tinerilor pentru a sublinia că ei sunt responsabili, în primul rând, în fața statului și apoi a părinților⁶. Uniunea Sovietică ca imperiu comunist educa o loialitate totală față de puterea de stat, în detrimentul calității legăturilor sociale. Relațiile politice verticale (stat – cetățean) înlocuiau treptat relațiile sociale orizontale, care reprezintă nucleul capitalului social. Ideologia comunistă a reușit să distrugă total sau parțial rădăcinile societății civile în statele Europei Centrale și de Est prin epuizarea instituțională a legăturilor sociale orizontale, care stau la baza capitalului social, a încrederii, solidarității, respectului și acțiunii colective. Din această perspectivă, transformările postcomuniste din Europa de Est după prăbușirea comunismului pot fi văzute cu ajutorul teoriei capitalului social ca o restabilire treptată a legăturilor sociale și istorice distruse pe parcursul mai multor decenii de regimurile autoritare.

Pe de altă parte, în contextul reformelor realizate în estul Europei și apropierii instituționale a unor state de Occident, majoritatea teoriilor integrării europene nu au putut oferi o explicație normativă a procesului de extindere a UE în 2004 și 2007. Eșecul teoretic normativ de la începutul acestui secol a generat necesitatea lansării unei noi abordări privind integrarea europeană, fiind vorba despre o viziune bazată pe teoria valorilor și a aspectelor informale ale europenizării. Frank Schimmelfennig este de părere că noi membri ai UE, la începutul secolului al XXI-lea, au devenit acele state din Europa Centrală și de Est care împărtășeau valorile europene, iar aceste norme, după cum am menționat mai sus, erau de mai mulți ani în atenția teoriei capitalului social⁷. Altfel spus, teoria care explica o serie de transformări politice și sociale interne, la nivel micro și macro, a început să fie văzută ca un nou instrument de evaluare a succesului reformelor instituționale. Din senin, capitalul social a devenit un criteriu informal al integrării europene sau cel puțin al europenizării. O interconectare conceptuală între studiile europene și teoriile capitalului social este, așadar, evidentă.

În acest context, apariția în 2005 a rezultatelor cercetării speciale „Eurobarometru”, dedicat capitalului social la nivel european, a demonstrat că acest concept este un criteriu informal al analizei dezvoltării democrației în statele membre ale UE, dar și în cele care candidează la aderare. Potrivit studiului, în statele postcomuniste încrederea generalizată era mai mică decât în statele din Europa de Vest. În 2004, aproximativ trei din patru cetățeni intervievați în Ungaria, Grecia și Portugalia au declarat că nu sunt membri ai vreunui ONG. Proporția persoanelor care nu au vreo legătură cu o organizație nonprofit prin calitatea de

⁶ Catriona Kelly, *Comrade Pavlik: the rise and fall of a Soviet boy hero*, Granta, 2007, p. 45.

⁷ Frank Schimmelfennig, Ulrich Sedelmeier (eds.), *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, Ithaca, Cornell University Press, 2005.

membru era de 81%, respectiv 82% în România și Bulgaria⁸, cele două țări candidate la aderare în 2004. Nivelul de încredere și cel de implicare civică erau modeste și în cazul Sloveniei, dar și al altor state postcomuniste care erau deja membre ale UE. Potrivit „Eurobarometrului”, în statele Europei de Est nivelul de încredere instituțională în UE era ridicat, iar în guvernele naționale – foarte mic. Instituțiile politice naționale erau văzute, acum două decenii, cu o mare neîncredere. În același timp, încrederea depersonificată în UE ca instituție politică era mare sau medie.

Din această perspectivă, teoria capitalului social poate să formeze împreună cu constructivismul social, teoria europenizării și altele un sistem metodologic sinergic de cercetare a valorilor europene, îndeosebi în acele state care își propun să devină membre ale UE⁹. Potrivit altor studii speciale „Eurobarometru”, în statele Europei Centrale și de Est, începând cu 2014, a crescut nivelul de neîncredere în vecini, însă nivelul de încredere instituțională în UE era foarte înalt. Statele continuau să se privească reciproc cu o oarecare neîncredere. În contextul războiului din Ucraina, această situație este folosită de propaganda rusă, care încearcă să conserve resentimentele istorice ale grupurilor sociale în baza clivajelor caracteristice fiecărei societăți¹⁰.

Din păcate, studiul „Eurobarometru” din februarie 2020¹¹ consacrat societății civile din UE arată că s-a păstrat o anumită distanță între fostele state comuniste și celelalte state membre în privința participării cetățenilor la acțiunile organizațiilor nonguvernamentale. În unele privințe, indicii capitalului social în câteva state postcomuniste, precum Bulgaria sau Ungaria, s-au înrăutățit de la aderare, în ciuda unor mari așteptări de sorginte instituțională.

O scurtă analiză a transformărilor sociale interne la capitolul valorilor sociale, a normelor și orientărilor politice ne descoperă o altă perspectivă a teoriei capitalului social – cea a criteriului informal de aderare, dar și de criteriu de progres democratic. Capitalul social poate fi folosit mult mai mult în diverse studii comparative. Descriind exhaustiv succesele sau eșecurile unor politici la nivel local/regional/național, teoria capitalului social explică și anumite aspecte ale relațiilor internaționale prin extinderea potențialului său analitic. Totuși, aplicarea directă a teoriei capitalului social în analiza relațiilor internaționale necesită o serie de eforturi suplimentare de cercetare, îndeosebi cu ajutorul unor metode cantitative.

---

⁸ European Data, *Special Eurobarometer 223: Social Capital*, https://data.europa.eu/-data/datasets/s443_62_2_ebs223?locale=en.

⁹ Marin Gherman, *Considerații privind utilizarea teoriilor capitalului social în cadrul studiilor europene*, în „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași. Științe politice”, 2013, nr. 8, p. 58.

¹⁰ Idem, *Narațiuni ale dezinformării și fake news utilizate de Rusia până la invadarea Ucrainei*, în „Polis” (Revistă de științe politice), Iași, serie nouă, vol. X, nr. 2 (36), martie-mai 2022, p. 105.

¹¹ *Civic Engagement. Flash Eurobarometer. A Public Opinion Monitoring Study*, https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2020/civic_engagement/-report/en-report.pdf.

Capitalul social în statele Parteneriatului Estic

Modelul analitic al teoriei capitalului social pare a fi actual pentru unele state ale Parteneriatului Estic, precum Ucraina (văzută ca un stat dominat de clivajul est-vest), statele din Caucaz (analizate prin prisma clivajului tradiționalism-modernism) sau Republica Moldova (cu diferențe regionale nord-centru-sud).

Potrivit Barometrului Opiniei Publice din Republica Moldova (anul 2022)¹², 19% dintre cetățeni au o încredere foarte mare în primărie, iar 36,6% o încredere limitată. Încrederea în Guvern (20,3% – încredere foarte mare, 7,7% – încredere limitată) și Parlament (18,3% încredere foarte mare, 6% – încredere limitată) este destul de mică. Biserica și primăriile sunt lideri tradiționali la capitoul încrederii în Republica Moldova, însă percepția politică a instituției primăriei sau a Guvernului este una personalizată, fiind exemplificată prin încredere în primar sau premier ca persoană. În același timp, întrebați în care politician au încredere, 40% dintre moldoveni au declarat că în niciunul. Spațiul politic este văzut de cetățenii moldoveni ca un domeniu în care diverși lideri politici cooperează sau luptă între ei, fără să existe o încredere stabilă în continuitatea instituțională. Este una dintre vulnerabilitățile tipice pentru statele democratice ale Parteneriatului Estic.

În Georgia, un sondaj din noiembrie 2022 arată că 59% dintre respondenți au încredere în instituțiile locale, în timp ce nivelul neîncrederii este de 38%¹³. Nivelul de încredere a georgienilor în administrația locală, după o serie de reforme realizate în trecut, este mult mai mare decât acela al încrederii în autoritățile centrale. Majoritatea georgienilor susțin că pentru ei valoarea europeană de bază este libertatea.

În Ucraina, nivelul de încredere în consiliile locale în anul 2022 era de 58,2%. Potrivit unui studiu realizat de Centrul Razumkov de la Kiev¹⁴, este mai mare încrederea cetățenilor în primar ca persoană, decât în primărie ca instituție. Oamenii își leagă anumite speranțe de eficiența primarului ca manager, fără să aibă prea mare încredere în primărie ca instituție. Personalizarea acestei percepții sociale este o tradiție postsocialistă, fiind într-o oarecare măsură o barieră în calea consolidării instituționale a democrației locale în Ucraina.

În cele trei state asociate cu UE, nivelul de încredere în instituțiile administrației locale este identic, coexistând cu un nivel foarte mare de nemulțumire față de activitatea guvernului. Merită menționat faptul că 65,8%¹⁵ dintre ucraineni

¹² *Barometrul opiniei publice, 2022*, <https://ipp.md/wp-content/uploads/2022/12/Prezentarea-rezultatelor-BOP-2022.pdf>.

¹³ *The Patriarch, the ruling party and the opposition are the leaders of ratings in Georgia*, <https://jam-news.net/the-patriarch-the-ruling-party-and-the-opposition-are-the-leaders-of-ratings-in-georgia>.

¹⁴ Centrul Razumkov, *Politychni pidsumky 2022 roku: otsinka hromadianamy sytuatsii v kraini ta dii vlady, dovira do sotsialnykh instytutiv (hruden 2022r.)*, <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/politychni-pidsumky-2022-roku-otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-gruden-2022r>.

¹⁵ *Ibidem*.

declară că nu au încredere în partide politice, fiind instituția cu cea mai slabă caracteristică a capitalului social. Pe de altă parte, recrutarea membrilor în consiliile locale în orașele mari, potrivit legii, are loc în baza alegerilor la care participă doar partidele politice. Analiza capitalului social scoate la suprafață o serie de carențe ale sistemului politic ucrainean, arătându-ne direcția viitoarelor reforme. Nu putem construi o instituție democratică durabilă doar în jurul partidelor politice în care cetățenii au cea mai mare neîncredere. Pentru comparație, 92,5% dintre ucraineni declară că au încredere în armată, iar 85,5% în organizațiile de voluntari.

Vom analiza în continuare relațiile internaționale și politica externă a statelor Parteneriatului estic prin prisma teoriei capitalului social, folosind datele sondajelor realizate în cele trei state. Potrivit unui sondaj din 2022, 89% dintre georgieni consideră Rusia un pericol extern, fiind urmată de Turcia (11%) și SUA (6%). Partenerii și prietenii Georgiei, potrivit respondenților, sunt: UE (51%), SUA (47%), Ucraina (24%) și Turcia (16%)¹⁶.

Potrivit unui sondaj din 2022, Rusia este inamicul Ucrainei (98%), ca și Belarus (84%), în timp ce Polonia, Marea Britanie, Lituania, SUA, România și Republica Moldova¹⁷ sunt prietenii poporului ucrainean, în care se poate avea încredere. Doar 1% dintre ucraineni consideră România inamicul statului lor. Statele față de care nu sunt înregistrate atitudini negative în Ucraina sunt Polonia și Lituania.

Potrivit unui sondaj din ianuarie 2023, Rusia este considerată o amenințare la adresa securității naționale a Republicii Moldova în cazul a 42,3% dintre respondenți, și nu este considerată de 47,7%¹⁸. Respondenții moldoveni consideră că „Maia Sandu ar trebui să meargă în Rusia pentru a negocia prețurile la gaz” (67,2%), în același timp doar 14,2% au declarat că, în opinia lor, Republica Moldova ar trebui să accepte să susțină Rusia în războiul cu Ucraina în schimbul gazului mai ieftin. Dezorientarea societății moldovenești în planul politicii externe în contextul războiului din Ucraina este ilustrată de nivelul încrederii în diverse personalități politice internaționale. Potrivit studiului citat, Vladimir Putin se bucură de cea mai mare încredere a cetățenilor moldoveni (19,8%), urmat de Aleksandr Lukașenko (19,1%), Volodimir Zelenski (18%) și Klaus Iohannis (10%)¹⁹.

Analiza relațiilor internaționale și a direcțiilor de politică externă prin prisma așteptărilor și valorilor sociale nu pare, totuși, un obiectiv ușor de atins. Dacă în cazul reformei locale, capitalul social pare a fi un criteriu important

¹⁶ *Zhiteli Gruzii nazvali glavnyh druzej, partnerov i vragov – opros IRI*, <https://www.newsgeorgia.ge/zhiteli-gruzii-nazvali-glavnyh-druzej-partnerov-i-vragov-opros-iri/>.

¹⁷ *Sociologiya: 89% gromadyan – proti pidpisannya peremiry z RF bez vivedennya ii vijsk z Ukraini*, „Novynarnia”, <https://novynarnia.com/2022/03/20/socziologiya-89-gromadyan-proty-pidpysannya-peremyrya-z-rf-bez-vyvedennya-yiyi-vijsk-z-ukrayiny>.

¹⁸ CBS-Research, *Sondaj socio-politic. Republica Moldova – ianuarie 2023*, <https://cdn.g4media.ro/wp-content/uploads/2023/02/DOC-20230203-WA0003.pdf>.

¹⁹ *Ibidem*.

pentru realizarea unor studii comparative (folosind cazul statelor Parteneriatului estic), extinderea ariei de analiză asupra politicii externe scoate la suprafață o serie de factori și variabile noi. În același timp, rămâne nerezolvată dilema clasică privind primordialitatea factorilor politici și sociali. De exemplu, în cazul Ucrainei, după invazia la scară largă a Rusiei, nivelul de ură față de statul rus a crescut foarte mult. Agresiunea armată a generat schimbări sociale profunde la nivelul capitalului social, Rusia devenind principalul inamic al ucrainenilor. Au existat însă și cazuri când capitalul social a generat schimbări în domeniul relațiilor internaționale (de exemplu, presiunea societății ucrainene asupra autorităților de la Kiev pentru semnarea Acordului de asociere cu UE în 2014). Așadar, capitalul social poate fi atât cauză, cât și consecință a evoluțiilor din cadrul relațiilor internaționale.

Concluzii

Nu poate fi ignorat potențialul analitic de extindere a abordărilor teoretice asupra relațiilor internaționale prin prisma încrederii în instituții/state sau a percepției sociale pe axa inamic/prieten. De asemenea, apropierea teoriei capitalului social față de conceptele privind integrarea europeană este mai mult decât vizibilă când vorbim de norme, valori și, mai ales, de suprapuneri identitare (regional, național, global). Viitorul acestor cercetări depinde de capacitatea de a integra interdisciplinar studiile la nivel micro cu cele la nivel național și internațional, procesele social-politice respective fiind foarte legate între ele, dar neavând o explicație teoretică structurată.

Teoria capitalului social poate fi utilizată în analiza nivelului de încredere între două sau mai multe state/societăți/organizații. De asemenea, pot fi studiate rețelele de interacțiune socială la frontiere, valorile și normele comune, dar și divergențele apărute în urma intersecțiilor dintre rețelele sociale locale și/sau transfrontaliere.

În același timp, capitalul social nu este doar o teorie, ci și un criteriu de studii comparative sau de evaluare a progresului democratic. Rămâne, deocamdată, nerezolvată dilema clasică privind primordialitatea factorilor politici și sociali. Ca în și cazul abordărilor tradiționale ale teoriei relațiilor internaționale, când unele curente de gândire politică consideră că instituțiile creează identități noi sau le consolidează pe cele vechi, în timp ce altele pun identitățile, valorile și normele sociale în centrul atenției, teoria capitalului social confruntându-se cu aceleași dileme. Cert este că o serie de studii cantitative au demonstrat, de-a lungul ultimelor trei decenii, importanța sincronizării eforturilor de construcție instituțională cu cea de mobilizare și consolidare a rețelelor, normelor, valorilor și tradițiilor sociale locale.

Normele și valorile sociale devin transfrontaliere și transnaționale ca urmare a proceselor de globalizare, iar rețelele tradiționale de interacțiune între oameni au din ce în ce mai puține caracteristici teritoriale. Din acest punct de vedere, relațiile sociale la nivel micro și macro pot fi comparate cu diverse

processe din cadrul relațiilor internaționale, văzute până acum prin prisma separării conceptuale a politicii interne și externe.

**Considerations Regarding the Use of Social Capital Theory
in the Study of International Relations**
(Abstract)

Keywords: social capital theory, international relations, reform, political modernization.

The theory of social capital has been used in the last decades in sociology, economics and political science, becoming an important tool for researching the quality of social ties, trust, social interaction networks, norms and values within a society. By describing the successes or failures of reforms at the local/regional/national level, social capital theory also explains certain aspects of international relations by expanding the field's analytical potential. Social norms and values become cross-border and transnational phenomena as a result of globalization processes, and traditional networks of interaction between people have less and less territorial characteristics. From this point of view, social relations at the micro and macro level can be compared to various processes within international relations, which were seen until now through the lens of the conceptual separation of domestic and foreign policy. In this context, social capital theory can be used in analyzing the level of trust between two or more states/societies/organizations. Social interaction networks operating at the level of borders, shared values and norms, but also divergences arising from intersections between local and/or cross-border social networks can be studied from multiples points of view.